

Online Moreel Beraad

“Een dilemma casus het hoofd bieden: reflecteren op kernwaarden”

2021

Apothekers ervaren dagelijks morele dilemma's. Er is een **niet-pluis gevoel** over de situatie en er is twijfel over wat het goede is om te doen. Alle handelingsopties hebben behalve morele voordelen ook morele nadelen. Waarden en perspectieven van verschillende partijen staan tegenover elkaar.

Waar een moreel dilemma zich onderscheidt van bijvoorbeeld een klinisch dilemma is dat de bron van de onzekerheid ten aanzien van het goede handelen meestal niet onderbouwing voor een farmacotherapeutische behandeling betreft, maar het tegelijkertijd recht doen aan de waarden en de perspectieven van de verschillende andere partijen die bij het dilemma betrokken zijn. In een moreel dilemma is altijd sprake van conflicterende persoonlijke, professionele, juridische, institutionele of sociale waarden en perspectieven; het perspectief van de apotheker staat tegenover een ander perspectief van een of meerdere andere betrokkenen (e.g., de patiënt, een andere zorgverlener, de wet, de maatschappij). De apotheker wordt belemmerd om een juiste afweging te maken voor een advies over een veilige en effectieve farmacotherapeutische behandeling.

Veelal helpen in deze situaties bestaande professionele standaarden en richtlijnen onvoldoende om de best mogelijke zorg te bieden. Apothekers kunnen hun kernwaarden in dienst van de patiënt en de maatschappij niet (optimaal) realiseren. Omdat er bij de aanpak van morele dilemma's altijd problemen blijven bestaan voor iemand, kunnen zorgverleners morele stress ervaren, zoals schuldgevoelens of angst. Immers, het is frustrerend als je het gevoel houdt dat de best mogelijke zorg niet is geleverd.

Apothekers hebben ethische competenties nodig om morele dilemma's het hoofd te kunnen bieden. Moreel beraad kan daarbij ondersteunen.

Wat is een moreel beraad?

Een moreel beraad is een gestructureerd gesprek met een groep van minimaal 6 tot 8 apothekers. Een van de deelnemers brengt een dilemmacasus in en deze wordt gezamenlijk onderzocht. Het onderzoek richt zich op een morele kernvraag die de kwestie raakt en waarop een antwoord verlangd wordt. Het moreel beraad wordt begeleid door een getrainde gespreksleider.

Waar intervisie focust op de aanpak van *persoonlijke* hulpvragen ten aanzien van het professioneel handelen, ligt de focus binnen moreel beraad op 'waarheidsvinding' in de context van een zorgdilemma. Alle deelnemers verantwoorden binnen de dialoog hun eigen gevoelens, opvattingen en handelen ten aanzien van het goede doen in de zorg voor de patiënt en de waarden die daaraan ten grondslag. Beweringen worden aan elkaar en aan de kernwaarden (KNMP Handvest) getoetst.

Het beraad stimuleert daarmee de ontwikkeling van *ethische* competenties benodigd voor de aanpak van situaties met morele onzekerheid (Box 2, stappenplan moreel beraad). Soms leidt de morele reflectie zelfs tot consensus over wat het goede is om te doen. Nieuwe Inzichten voor deelnemers kunnen antwoorden zijn op vragen in het kader van deugden: welk verlangen moet ik temperen? (matigheid), welk ongemak moet ik verdragen? (moed), waar was ik blind voor? (wijsheid), en wanneer komt alles en iedereen tot zijn recht? (rechtvaardigheid).

Voor wie?

Voor apothekers die beter beslagen ten ijs willen komen bij morele dilemma's in de dagelijkse praktijk, nieuwsgierig zijn naar moreel reflecteren en in dialoog met collega-apothekers hun denken willen onderzoeken en toetsten in de context van een (zelf ervaren) moreel dilemma.

Programma

Een online moreel beraad duurt 2 uur. De gespreksleider verkent eerst de verwachtingen van de deelnemers en informeert hen over het doel, uit welke stappen het beraad bestaat, de spelregels, de vertrouwelijkheid, de rol van de digitale flipover, en hoe het beraad wordt geëvalueerd. Deelnemers krijgen de gelegenheid vragen te stellen.

Vervolgens start het moreel beraad en wordt bijvoorbeeld de dilemmamethode of de socratische gespreksmethode gebruikt om het beraad mee te structureren. De dilemmamethode bevat 10 stappen (zie **Bijlage A**). Als de casus zich daartoe leent kan ook de socratische gespreksmethode worden gebruikt (zie **Bijlage B**). De focus van het gesprek ligt dan meer op rechtvaardigingen van antwoorden en overtuigingen in de context van de casus, waarom denken we wat we denken. Er wordt op zoek gegaan naar een norm of stelregel die aangeeft hoe we met de kwestie willen omgaan, een visie komt tot bloei.

In het beraad leren deelnemers een reflectieve houding aan te nemen, perspectieven van anderen te begrijpen, het denken te vertragen, en beweringen of oordelen met morele argumenten te onderbouwen. Door het opgang brengen van een dialoog stimuleert de gespreksleider die reflectie houding. De gespreksleider geeft geen adviezen. Het beraad is niet louter bedoeld om te dienen als een besluitvormingsmethode die tot een oplossing of consensus leidt. De deelnemers hoeven het ook niet met elkaar eens te zijn. Het moreel beraad faciliteert dat elk besluit over het handelen kan worden verantwoord met argumenten vanuit kernwaarden.

Leerdoelen

Het moreel beraad ondersteunt de apotheker met:

1. Het eerder kunnen herkennen van morele dilemma's in de zorgpraktijk;
2. Het kunnen herkennen van (kern)waarden die een rol spelen in de dilemmacasus van het moreel beraad, en daar contextuele inhoud aan kunnen geven;
3. Het kunnen formuleren van de morele kernvraag in de dilemmacasus;
4. Het vaststellen van het patiëntperspectief en het perspectief van andere betrokkenen bij de dilemmacasus;
5. Het vanuit (kern)waarden kunnen reflecteren op eigen redeneer- en besluitvormingsprocessen en intentioneel handelen in situaties van morele dilemma's;
6. Bewust worden van de argumenten en (kern)waarden van collega apothekers;
7. Het individueel en gezamenlijk, middels vertraagde en gestructureerde reflectie en dialoog, kunnen reflecteren op wat 'het goede handelen' van de apotheker binnen een specifiek

ervaren moreel dilemma mogelijk zou kunnen zijn en dit vanuit (kern)waarden en met (morele) argumenten kunnen onderbouwen.

CanMeds

- Samenwerking: 20%
- Communicatie: 20%
- Professionaliteit: 60%

Accreditatie

Accreditatie wordt aangevraagd voor 2 toetsingspunten.

Randvoorwaarden

- **De deelnemer levert een zelf in de praktijk ervaren dilemma casus aan die hij/zij gezamenlijk wenst te onderzoeken in een moreel beraad.**
Stuur een e-mail met een korte beschrijving van uw dilemma casus naar mevr. drs. Martine Kruijtbosch: m.kruijtbosch@sirstevenshof.nl. Maak duidelijk waarover u ten aanzien van uw handelen twijfelde.
- **U dient bekend te zijn met het gebruik van MS Teams** op de computer waarmee u het moreel beraad online gaat uitvoeren.

Kosten

Per moreel beraad sessie 165,- euro (excl. Btw).

Evaluatie Vragenlijst

Naast deelname aan het beraad zelf zal de deelnemer naderhand gevraagd worden een korte online evaluatievragenlijst in te vullen waarin we ook naar uw leermomenten vragen. Wij vragen uw toestemming om de resultaten van de vragenlijst te gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek.

Wanneer en Hoe?

- Data zijn beschikbaar vanaf heden en worden vastgesteld met apothekers die zich aanmelden.
- Met minimaal 5 apothekers kan een moreel beraad worden ingepland.
- De moreel beraden vinden **online** plaats van 19.30-21.30 uur. Desgewenst kan het tijdstip naar wens van de groep worden aangepast. Als het weer kan dan behoort ook een fysieke bijeenkomst tot de mogelijkheden.

Hoe deelnemen?

- **Stuur een e-mail naar Martine Kruijtbosch:** m.kruijtbosch@sirstevenshof.nl.
- **Aanmelden als individuele deelnemer.** Na aanmelding ontvangt u een uitnodiging via datumprikker om aan te geven op welke avonden u kan. U wordt ingedeeld in een groep van 6-8 apothekers. Zodra een groep is samengesteld en de datum van uw moreel beraad bekend is, ontvangt u een bevestiging per e-mail en een *briefing* voor de moreel beraad sessie.
- **Aanmelden met een groepje collega's** kan ook tot maximaal 8 leden. Iedere deelnemer dient zich wel individueel aan te melden. Stuur vervolgens een e-mail aan mevr. drs. M. Kruijtbosch m.kruijtbosch@sirstevenshof.nl om de namen door te geven van de deelnemende collega's. Indien de groep kleiner is dan 6 leden wordt uw groep aangevuld met andere apothekers tot maximaal 8 leden

- U ontvangt aanvullende informatie en een toestemmingsformulier voor uw deelname zodra u zich heeft aangemeld.

Vragen

Voor vragen over deelname kunt u bellen (06-21897573) of een e-mail sturen aan mevr. drs. Martine Kruijtbosch (m.kruijtbosch@sirstevenshof.nl).

Gespreksleider Moreel Beraad:

- Martine Kruijtbosch, gecertificeerd gespreksleider moreel beraad (dilemma methode, socratisch gespreksmethode) en senior onderzoeker bij SIR in Leiden

Bijlage A: Programma eenmalig Moreel Beraad (120 minuten)

Tijd	Fase		Moreel Beraad Stappen
10 min		STAP 1	Introductie
50 min	BEELD-VORMING	STAP 2	Casus presentatie
		STAP 3	Verhelderingsvragen
		STAP 4	Formuleren van de achterliggende morele kernvraag Formuleren van het dilemma (minimaal twee handelingsopties) Formuleren van de nadelen/gevolgen van de handelingsopties
		STAP 5	Perspectieven, waarden & normen
		STAP 6	Brainstorm: alternatieve handelingsopties
10 min	ORDEELS-VORMING	STAP 7	Individuele afweging (= kiezen voorlopige handeling)
45 min	BESLUIT-VORMING	STAP 8	Dialogoog: overeenkomsten & verschillen
		STAP 9	Conclusie & actie (= oogsten; definitieve handeling)
5 min		STAP 10	Afronding & evaluatie

Bijlage B: Programma eenmalig Socratisch Gesprek (120 minuten)

Tijd	Fase		Socratisch Gesprek Stappen
5 min		STAP 1	Introductie
20 min	VRAAG/UITSPRAAK	STAP 2	Wat is de vraag / uitspraak? Delen van een casus, een voorbeeldervaring
20 min	CONCRETISEREN	STAP 3	Verhelderingsvragen Hittepunt van de voorbeeldervaring
5 min	VERPLAATSEN	STAP 4	Wat zou ik voelen, denken, doen (hittepunt)? Wat is mijn voorlopige antwoord op de uitgangsvraag?
40 min	ARGUMENTEREN	STAP 5	Dialogoog over argumenten en onderliggende overtuigingen, principes, waarden (i.e. rechtvaardiging van antwoorden)
30 min	ESSENTIE	STAP 6	Formuleren van normen, regels, principes achter uitspraken (i.e. fundamentele uitspraken) Waar gaat dit gesprek over? Wat gaat je aan het hart in deze casus?